

Het verhaal van broeder Valentinus – Antoon Merkx- broeder-overste van het pensionaat St. Louis in Weert

Geachte aanwezigen,

Achter mij staan op de plaquettes de namen van mensen die, tijdens de Tweede Wereldoorlog en/of militaire uitzendingen hierna, op de dag van overlijden nog geregistreerd waren als zijnde woonachtig te Weert.

Bij de onthulling van deze plaquettes in 2015 heeft het Comité het initiatief genomen om de verhalen van deze bekende en minder bekende inwoners van Weert door te vertellen.

Eén van deze inwoners was de broeder-overste Valentinus van het pensionaat St. Louis. Zijn seculiere naam was Antoon Merkx, geboren op 13 augustus 1892 te Hooge Zwaluwe. Hij behoorde tot de orde van de Broeders van Maastricht die sinds 1858 in Weert een pensionaat gevestigd hadden, op de hoek van de Schoolstraat en Korenmarkt, in Weert. Het voornaamste doel van de broeders was het geven van lager en voortgezet onderwijs aan jongens die hiertoe ook intern op het internaat konden verblijven. Antoon Merkx werd op 15 augustus 1913 tot priester gewijd en was ten tijde van de Duitse bezetting als broeder-overste verbonden aan het pensionaat.

We weten niet erg veel meer over het leven van broeder Valentinus. We weten wél dat het pensionaat met regelmaat onderdak bood aan -kinderen van- Joodse onderduikers en verzetslieden. Valentinus moet hiervan hebben geweten evenals van het feit dat er op 21 juni 1944 een vergadering van de gewestelijke top van de L.O. in zijn gebouw zou plaatsvinden. De L.O., afkorting voor landelijke organisatie verleende hulp aan onderduikers. Deze vergadering zou bekend worden als het 'verraad van Weert'. In de publicatie van Fred Cammaert, 'Het Verborgen Front', wordt een en ander gedetailleerd beschreven.

De gewestelijke L.O.-leiding kwam op 21 juni om elf uur bijeen op de eerste verdieping van het pensionaat St. Louis. Men vergaderde altijd op wisselende plaatsen en woensdag was de vaste vergaderdag. Prominente verzetsleiders uit Venlo, zoals onderwijzer Jan Hendrikx en kapelaan Naus waren ook aanwezig. Zij werden door Weertenaar Guus Hermans, student en wonende op de Oelemarkt in Weert afgehaald van het station. Guus Hermans was samen met Frans Nies, vanuit het L.O.-rayon Weert belast was met de contacten van het gewest.

Een verzetsman uit Amsterdam, Bob Jesse ,bijnaam Vos, werd 's middags eveneens van de trein gehaald. Hij was onder grote druk van de Duitse Sicherheitspolizei, (Sipo) bezweken en had informatie verschaft over de bijeenkomst in Weert, De begeleider van Jesse wist niet dat zij gevolgd werden door Nitsch, medewerker van de Sipo in Maastricht, en de Sipo-begeleiders van Jesse uit Amsterdam.

Nitsch gaf opdracht de omgeving af te zetten. Dit kon gemakkelijk omdat toevallig in het Scala-theater op de Korenmarkt een groep Duitse militairen een filmvoorstelling bezochten. Midden in Jesses verhaal over het vervalsen van distributiekaarten stormde de Sipo binnen. Van de twaalf aanwezigen werden er 7 opgepakt waaronder, leider Jan Hendrikx, kapelaan Naus en Guus Hermans. 4 leden wisten te ontkomen. De gevangenen werden door Nitsch afzonderlijk verhoord en later naar het concentratiekamp in Vught overgebracht.

Broeder-overste Valentinus Merkx werd eveneens opgepakt hoewel hij nergens mee te maken had. Maar het feit dat een en ander in 'zijn huis' had plaatsgevonden werd hem zwaar aangerekend.

In illegale kring heerste na de overval in Weert grote consternatie. Wie had het verraad op zijn geweten? Kon het Jesse zijn, de enige die immers niet naar Vught was overgebracht? Of was het een persoon in hun midden? Het antwoord kwam in juli 1944 toen men via van Jesses echtgenote vernam dat haar man sinds zijn vrijlating een speelbal van de Sipo was. De mededeling 'Vos is vrij' was genoeg en men concludeerde in Limburg dat Jesse de verrader moest zijn. Pogingen om hem te liquideren mislukten evenals het streven om, via onderhandeling met Ströbel, leider van de Sipo in Limburg, de levens van de L.O.-leiders te sparen.

Gedurende de maanden juli en augustus 1944 werden de arrestanten onafgebroken ondervraagd door Nitsch die een machtiging had verkregen om verscherpt te kunnen verhoren. Hij beschouwde dit als een vrijbrief om tot zware mishandeling over te gaan. Spoedig volgden nieuwe arrestaties.

Leider Jan Hendriks bezweek begin 1945 tijdens een evacuatietransport van Sachsenhausen naar Bergen-Belsen, het kamp waar kapelaan Naus in maart 1945 eveneens werd vermoord. Guus Hermans overleed in april 1945 in Sachsenhausen, een nevenkamp van Mauthausen. Ook broeder-overste Valentinus Merckx overleefde de oorlog niet Hij stierf op 14 maart 1945 in Bergen-Belsen.

Bob Jesse werd na de bevrijding spoedig opgespoord en naar Limburg overgebracht. Op een foto in het gemeentearchief is te zien hoe hij geboeid op een jeep door Weert wordt rondgereden. Om zijn hals hing een bord met de sprekende tekst: 'Ik ben de verrader van Weert, 'moordenaar' van kapelaan Naus, kapelaan Berix en broeder overste Merckx'.

Het feit dat Jesse, die een reputatie in het verzet had opgebouwd, zijn begeleider niet had ingelicht over de Sipo werd hem na de oorlog door de rechtbank zwaar aangerekend. Hij werd echter, vanwege zijn verdiensten voor het verzet én de reden dat hij door overmacht tot verraad door de Sipo was gedwongen, van rechtsvervolging ontslagen.

Ter nagedachtenis aan broeder Valentinus Merckx werd op het pensionaat St. Louis een bronzen plaquette onthuld. Na de sluiting van het pensionaat werd de plaquette overgebracht naar de St. Rumolduskapel waar deze nog altijd te bezichtigen is.

4 mei 2018

Comité Bevrijding en Herdenkingen Weert